

FUNCȚIONALITATEA LIMBAJULUI DIPLOMATIC DIN PERSPECTIVA PARADIGMEI COMUNICATIVE

Galina BOBEICĂ

doctor în filologie

Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Litere
Departamentul Limbă Engleză și Limbă Franceză de Specialitate
0000-0002-7235-3281

Din perspectiva paradigmei comunicative, limbajul diplomatic are rolul de a facilita comunicarea și negocierea între state și guverne. Acesta poate fi definit ca un limbaj formal, care urmărește să mențină relațiile diplomatice între diferite țări și să evite conflictele. Limbajul diplomatic desemnează limba în care se întrețin relațiile diplomatice oficiale și se redactează tratatele internaționale; se caracterizează prin totalitatea termenilor și expresiilor tehnice care pe parcursul secolelor au devenit parte componentă a vocabularului diplomatic; reprezintă cuvintele și expresiile politicoase utilizate pentru a descrie o anumită stare neplăcută de lucruri. Acestea sunt adesea folosite pentru a evita luarea de poziții ferme sau pentru a face compromisuri. Din perspectiva paradigmei comunicative, limbajul diplomatic are ca funcție principală facilitarea comunicării și negocierea între diferite state și guverne, prin utilizarea unui limbaj formal, diplomatic și protocolar. Acesta joacă un rol important în menținerea relațiilor diplomatice și în gestionarea conflictelor internaționale.

Cuvinte-cheie: paradigmă, comunicare, limbaj, diplomație

Paradigma comunicativă reprezintă un set de concepte și teorii care vizează studiul proceselor de comunicare umană, atât în contexte interpersonale, cât și în contexte mai largi, cum ar fi mass-media, politică sau relațiile internaționale. Această paradigmă se concentrează pe înțelegerea modului în care oamenii interacționează prin intermediul comunicării, precum și pe rolul comunicării în societate.

Potrivit paradigmei comunicative, comunicarea nu se limitează doar la transmiterea informațiilor, ci include și procese de negociere,

interacțiune și construire a sensului. Respectiv, comunicarea este privită ca un proces bidirecțional, în care ambii interlocutori își influențează reciproc cunoștințele, atitudinile și comportamentele.

O altă caracteristică importantă a paradigmei comunicative este accentul pus pe context. Comunicarea este analizată nu doar prin intermediul mesajelor propriu-zise, ci și prin intermediul contextului în care acestea sunt emise și recepționate. În acest sens, se ia în considerare atât contextul social, cultural și istoric, cât și contextul imediat al interacțiunii.

Scopul limbajului diplomatic este de a facilita comunicarea și negocierile între diferite state și guverne. Acesta este un limbaj formal, protocolar, care urmărește să mențină relațiile diplomatice între țări și să evite conflictele. Limbajul diplomatic este utilizat în cadrul relațiilor internaționale pentru a transmite mesaje oficiale și pentru a gestiona relațiile dintre state. Acesta poate fi folosit pentru a exprima poziții, interese și preocupări, dar și pentru a face compromisuri și a ajunge la acorduri. Un alt scop al limbajului diplomatic este de a evita conflictele și de a menține un climat de respect și de încredere între diferitele părți implicate în negocieri. Prin utilizarea unui limbaj formal și protocolar, limbajul diplomatic urmărește să minimizeze riscul de a ofensa sau de a încălca normele și regulile diplomatice.

Începând cu perioada preistoriei și a celei antice, limbajul diplomatic evoluează treptat de la o exprimare rudimentară la una elevată, șlefuindu-se în epoca contemporană într-un limbaj flexibil, permeabil, caracterizat printr-o obscuritate peremptorie care evită formulările compromițătoare, iar în secolul al XXI-lea devine elevat, aparent ambiguu, eufemizat/codificat, care ține cont de natura schimbătoare a obiectivelor și instrumentelor diplomatice. Totodată, limba diplomației evoluează de la cea babiloniană (perioada preistoriei/antice) la cea greacă (sub influența Greciei antice), devenind treptat latină (în perioada supremației Romei antice și a dezvoltării fulminante a influenței venețiene asupra diplomației), care a cedat locul limbii franceze (în epoca modernă), iar treptat a fost înlocuită de limbile vernaculare: engleza, franceza, rusa, spaniola, chineza, araba (conform limbilor oficiale de lucru ale Națiunilor Unite). Diplomatul evoluează treptat de la statutul de actor la orator, apoi la observator iscusit, influențând conturarea unei profesii cu propriul său statut, ierarhii și

reguli, devenind arta de a purta negocieri și favorizând apariția diferitor nișe de dezvoltare a diplomației și, respectiv, a limbajului diplomatic.

În această ordine de idei, putem observa cu ușurință că evoluția diplomației este un proces îndelungat și gradat, în care arta negocierilor s-a adaptat treptat la schimbările condițiilor politice. Jules Cambon, unul dintre cei mai proeminenți diplomați francezi din secolele XIX-XX, afirma că presupusa diferență între vechea și noua diplomație este o iluzie bine cunoscută: „A vorbi despre diplomația veche și cea nouă însemna a face o distincție fără nicio diferență. Ceea ce se schimbă treptat este aspectul exterior sau, dacă doriți, machiajul diplomației. Substanța va rămâne – în primul rând, pentru că natura umană nu se schimbă niciodată; în al doilea rând – deoarece există o singură modalitate de a soluționa diferențele internaționale; și în sfârșit – pentru că cea mai convingătoare metodă care stă la dispoziția unui guvern este cuvântul unui om onest” [1].

Astfel, traiectoria evoluției de la diplomația veche la cea nouă a fost una de la absolutism, caracterizată printr-o singură clasă de guvernare, la un control democratic, caracterizat printr-o guvernare complexă. Printre nenumăratele influențe care au modelat democrațiile moderne se pot distinge patru factori de tranziție:

1. dezvoltarea sentimentului naționalist – influențat îndeosebi de concepția Concertului European, care a promovat o înțelegere tacită între cele cinci Mari Puteri (Prusia, Imperiul Austriac, Imperiul Rus, Regatul Unit, Franța) că există anumite standarde comune de demnitate, umanitate și bună-credință care ar trebui să guverneze conduita acestor puteri în relațiile dintre ele și relațiile lor cu comunitățile mai slabe sau mai puțin dezvoltate;

2. dezvoltarea intereselor comerciale;

3. conștientizarea tot mai profundă a importanței opiniei publice – care era privită ca o forță mai puternică decât însăși armata, însă faptul de care nu s-a ținut cont a fost că în anumite situații emoțiile, odată dezlănțuite, pot fi mai periculoase decât orice intrigă diplomatică;

4. îmbunătățirea nivelului de comunicare – favorizat de progresul tehnologic, dar și de evoluția limbajului. Într-o epocă ce se caracterizează printr-o interdependență și globalizare complexă, diplomația a devenit un instrument critic în condițiile progresului tehnologic care se află în-

tr-o perpetuă dezvoltare și care anihilează într-un anumit mod supremația diplomației în difuzarea politicii externe.

Inițial, diplomația era practică doar de diplomați profesioniști, astăzi însă, datorită numărului tot mai mare de participanți la relațiile internaționale accentul diplomației clasice se lărgeste, iar monopolul diplomaților profesioniști se estompează. „Una dintre metodele de a descrie fenomenul în care diplomația face față acestor schimbări enorme este conștientizarea interacțiunii sporite dintre două forme de diplomație: diplomația clasică sau cea «din cabinet»/ «de club» (*club diplomacy*) și diplomația digitală (*network diplomacy*). Prima se bazează pe un număr redus de participanți sau actori, o structură ierarhică bazată în mare parte pe comunicarea scrisă și transparența legii, pe când cea de-a doua se bazează pe un număr mai mare de participanți sau actori, în special din societatea civilă, o structură mai plană, o comunicare orală mai semnificativă și, respectiv, o mai mare transparență” [2].

Respectiv, diplomații contemporani trebuie să-și îndeplinească funcțiile concomitent în două sfere diferite – pornind de la diplomația clasică/*club diplomacy*, dominată de o ierarhie strictă, și diplomația digitală emergentă/*network diplomacy*, formată din actori care în mod tradițional erau păstrați în afara cercurilor interioare ale diplomației și negocierilor politice.

Interacțiunea diplomației clasice cu diplomația digitală

	Numărul de actori	Structura	Forma	Transparență	Scopul principal
<i>Diplomația clasică/Club Diplomacy</i>	Puțini	Ierarhică	Preponderent scrisă	Scăzută	Semnarea acordurilor
<i>Diplomația digitală/Network Diplomacy</i>	Mulți	Plană	Preponderent orală	Înaltă	Favorizarea fluxului bilateral

Sursa: Cooper F. Andrew (traducere de către autor)

Astfel, într-o lume în care informația și negocierile devin din ce în ce mai democratizate, modelul diplomației clasice este deseori insuficient pentru a monitoriza adecvat grupurile care sunt afectate de deciziile luate. Din aceste motive devine imperios ca diplomații din secolul al XXI-lea să aibă pregătirea modelului clasic al diplomației și, în același timp, să conștientizeze importanța diplomației digitale, care este îndreptată către un grup mai divers, iar aceasta este posibil doar prin manifestarea abilităților iscusite de comunicare.

Evoluția accelerată a limbajului diplomatic poate fi observată prin prisma tehnologiilor moderne avansate și a numărului tot mai mare al actorilor care se angajează în această artă. Datorită dezvoltării fulminante a tehnologiilor informaționale din perioada contemporană, discursul diplomatic, fie transmis direct, fie prin mass-media, este omniprezent și joacă un rol foarte important în viața cotidiană. Noile platforme de socializare reprezintă un instrument important pentru mobilizarea și diseminarea practicilor diplomatice, însă tot ele sporesc și dezinformarea care, în cele mai proaste scenarii, poate perturba în mod serios procesele democratice-cheie. Deși diplomația digitală oferă o comunicare mai eficientă cu publicul, se impune totuși necesitatea de a elabora și a implementa anumite soluții globale concrete pentru combaterea pericolelor pe care dezinformarea le reprezintă la adresa diplomației și a ordinii internaționale bazate pe reguli. Astfel, diplomația digitală ar putea reprezenta o schimbare conceptuală a diplomației clasice, care adoptă modelul dialogic al comunicării, opus celui monologic din diplomația clasică. Dintr-o perspectivă diversă însă, din cauza difuzării tot mai frecvente a informației prin intermediul tehnologiilor informaționale, instrumentele diplomației clasice devin mai reduse, dar aceasta nu înseamnă că ele vor dispărea definitiv.

Odată cu schimbarea modelelor de diplomație observăm evoluția limbajului diplomatic și, respectiv, a scopurilor și strategiilor instrumentelor puterii politice. „Se observă caracterul tranzitoriu al puterii politice de la deținerea de capital la deținerea de informație, care devine din ce în ce mai esențială și valoroasă. Deținerea de informație devine *Putere*, în mod special până la momentul difuzării ei” [3]. Astfel, capacitatea de a răspunde la timp la informații noi devine o resursă critică de putere.

În ultimul deceniu rețelele de socializare au cunoscut o expansiune imprevizibilă. Drept urmare a acestui fenomen, se poate ușor observa fuziunea utilizării tot mai frecvente a rețelelor sociale în difuzarea politicii statale, care permite apariția unui astfel de fenomen ca diplomația Twitter sau diplomația populistă, ca o nișă mai îngustă a politicii țării. Acest concept nou în diplomația mondială are consecințe importante, cum ar fi reconceptualizarea radicală a interacțiunii dintre diplomați și public, contactul nemijlocit cu destinatarii, evitarea procesării clasice a mesajelor discursului diplomatic, contactul direct cu liderii politici și posibilitatea de a avea un feedback rapid din partea destinatarului. Fenomenul în cauză reprezintă trecerea de la modelul tradițional al diplomației la unul cu totul diferit. Fenomene aparent distincte precum ascensiunea diplomației publice, apariția diplomației digitale (prin numeroasele sale platforme) și erupția diplomației Twitter (prin utilizarea eficientă a instrumentelor de negocieri formale) nu reprezintă altceva decât o parte integrantă a evoluției diplomației digitale.

Fără îndoială, Donald Trump a avut cel mai mare impact asupra Twitter-ului. Prin intermediul postărilor sale frecvente, înaltul demnitar din SUA a schimbat tonul discursului diplomatic, care deseori se dovedește a fi o reacție emoțională explozivă la unele evenimente de talie mondială. Pe de altă parte însă, este impresionantă puterea diplomației Twitter difuzată de către Ministrul Afacerilor Externe al Ucrainei, Dmytro Kuleba, în contextul declanșării atacului armat asupra țării sale, care a influențat nenumărate decizii politice.

În ultima perioadă se vorbește și se scrie tot mai mult despre necesitatea activizării diplomației publice sau sociale. În acest sens, în scopul sporirii eficienței politicii externe se încurajează adoptarea modelului de comunicare dialogică prin utilizarea diplomației publice. Diplomația publică este recunoscută ca fiind politica externă care are drept scop crearea unui climat pozitiv în rândul publicului străin pentru a facilita acceptarea politicii externe a altei țări străine. Prin urmare, aplicarea diplomației publice se dovedește a fi eficace și mai orientată spre rezultate decât celelalte instrumente ale diplomației.

Termenii diplomație „publică” și diplomație „socială” sunt frecvent utilizați ca reciproc înlocuibili. Motivul este că, în esență, ambii termeni

reprezintă o traducere a expresiei din limba engleză „public diplomacy”. Conceptul clasic actual al „diplomației publice” a fost formulat de către Edmund Gullion, ambasador și decan al școlii The Fletcher School of Law and Diplomacy pe lângă Tufts University, în contextul creării, în anul 1965, a Centrului de diplomație publică Edward R. Murrow. Într-o broșură dedicată centrului, conceptul respectiv era definit: „diplomația publică [...] vizează influența atitudinii publicului asupra realizării politicii externe [4].

Diplomația publică este un concept definit de Edmund Guillon drept o alternativă convenabilă pentru termenul „propagandă albă”, în care sursa sau sponsorul este cunoscut publicului și care se adresează în mare parte publicului străin [2]. Termenul „propagandă” își are însă începuturile în negura istoriei, atunci când împăratul roman Augustus i-a comandat poetului Vergiliu să scrie lucrarea „Eneida” cu scopul de a glorifica măreția Romei și de a inocula sentimentul de mândrie pentru trecutul glorios al acestui oraș. Mai târziu, termenul „propagandă” a preluat conotații nefavorabile, manifestându-se prin *Congregația pentru Răspândirea Credenței* (din latină: *Congregatio de Propaganda Fide*), urmărind scopul de a restaura și a răspândi catolicismul în toate țările lumii. În prezent, termenul „propagandă” se caracterizează printr-o conotație mai curând negativă, referindu-se la răspândirea deliberată a unor informații, zvonuri, idei cu scopul de a dăuna altor grupuri, mișcări, instituții sau guverne. Astfel, noul concept „diplomație publică”, lipsit de conotațiile negative ale „propagandei”, a fost acceptat rapid de limbajul diplomatic. Din explicațiile enunțate *supra* rezultă cu claritate că „diplomația publică” este un eufemism pentru „propagandă”. În ciuda acestei origini eufemistice, termenul „diplomația publică” a evoluat într-un set distinct de practici, care are propriile prerogative nepropagandiste, favorizând mai degrabă negocierea și schimbul de informații în detrimentul autoafirmării. Diplomația publică servește drept instrument al guvernelor folosit pentru înțelegerea culturii, atitudinii și comportamentului opiniei publice și urmărește scopul de a construi, a gestiona și a influența relațiile și modul de gândire în vederea promovării intereselor și valorilor statului.

Prin urmare, este important a nu se confunda diplomația publică cu propaganda. În acest sens, putem aminti de Bismarck, care obișnuia să

invențeze incidente sau să denatureze fapte reale, urmărind tulburarea opiniei publice asupra unei anumite probleme. Însă cel mai iscusit în arta propagandei s-a dovedit a fi Hitler, care a dedicat mulți ani de studiu acestei probleme și care afirma că masele populare sunt mai ușor manipulate prin intermediul vocii umane decât prin orice altă formă de comunicare. Tot el susținea că propaganda trebuie să fie îndreptată către clasele sociale inferioare, să evite considerațiile intelectuale și să caute să trezească doar emoțiile. Această metodă cultivă fanatismul și isteria. Și mai presus de toate, afirma Hitler, o minciună propagandistă trebuie să fie de proporții atât de mari, încât masele populare nici să nu suspecteze că acestea ar putea fi inventate. Este evident că acest sistem de propagandă afectează imens relațiile internaționale.

O contraperspectivă utilă a fi elucidată în acest context este relația dintre noțiunile „propagandă” și „relații publice”/„public relation”. Această relație este complexă și, în funcție de interesele de moment, poate fi structurată în diverse tipuri. Ultimele evenimente desfășurate pe plan mondial impulsionează dificultatea de a sesiza diferența dintre propagandă și relațiile publice. În funcție de punctul de vedere al celor interesați, propaganda poate fi opusul relațiilor publice. În timp ce propaganda este înțeleasă ca o inducere în eroare prin dezinformare și manipulare a faptelor, relațiile publice presupun difuzarea de informație adevărată, bazată pe fapte și realizări autentice, fapt considerat a fi mai eficient decât dezinformarea.

În consecință, anume acest sens al diplomației publice s-a afirmat atât în cercurile politice, cât și în cele ale experților. Noțiunea cuprindea câteva elemente: 1) o mai mare transparență a activităților de politică externă, informarea integrală a societății civile din țara sa despre aceste activități (elementul a devenit cunoscut în SUA ca „Public Affairs”; 2) adresarea directă a statului către societatea civilă a altor state în scopul explicării scopurilor politicii sale externe, creării unei imagini favorabile a țării în străinătate; 3) activități de informare întreprinse de guvern în raport cu societatea civilă a altor țări prin intermediul organizațiilor neguvernamentale din propria țară; 4) comunicarea directă între societățile civile și organizațiile lor neguvernamentale din diferite țări în scopul cunoașterii altor țări.

Unul dintre instrumentele-cheie ale diplomației publice este „puterea discretă”. Politologul american Joseph Nye, autor al termenului științific „putere discretă” („soft power”) sau „puterea de a fascina”, a definit acest termen după cum urmează: „O țară poate atinge rezultatele dorite în politica mondială atunci când alte țări vor dori să o urmeze, fiind fascinate de valorile ei, urmându-i exemplul, tinzând să atingă nivelul ei de bunăstare și deschidere. În acest sens, în politica mondială este importantă formarea unei agende și atragerea altora, fără a-i obliga pe alții să se schimbe, sub amenințare de utilizare a forței militare sau a sancțiunilor economice. Puterea discretă, datorită căreia și alții vor dori aceleași lucruri, nu obligă, ci atrage oamenii” [3]. Puterea discretă, definită complet, este abilitatea/puterea de a cuceri inimile și mințile celorlalți pentru a obține rezultatele preferate prin mijloace de persuasiune și atracție pozitivă. Afirmățiile semnalate *supra* ne conving că conceptul „putere discretă”/„soft power” este un eufemism pentru termenul „diplomație publică”. Diplomația publică este deci o sferă relativ nouă atât pentru stat, cât și pentru societate, iar pentru a-i conferi o eficacitate sporită, sunt necesare eforturi comune. Tendințele recente în acest domeniu contribuie, de fapt, la surparea modelului de diplomație clasică/„club diplomacy” prin diferite mijloace, care vor fi, în cele din urmă, mai fructuoase. Instrumentele de bază ale puterii discrete sunt: *cultura* (în cazul în care aceasta este atractivă pentru alții), *valorile politice* (în cazul în care sunt realizate standarde înalte) și *politica externă* (în cazul în care este percepută drept legitimă și având autoritate morală).

Alături de eufemismul „putere discretă”, Joseph Nye folosește termenul „putere inteligentă”/„smart power”, urmărind scopul de a contracara percepția greșită că puterea discretă ar putea produce o politică externă eficientă. „Puterea inteligentă”, în concepția lui J. Nye, reprezintă capacitatea de a combina resursele „puterii discrete” cu cele ale „puterii dure” în strategii eficiente în contexte diferite [2]. China, care reprezintă o putere în creștere a resurselor atât economice, cât și militare dure, a decis în mod deliberat să investească masiv în resursele puterii discrete, astfel încât puterea sa să pară mai puțin amenințătoare pe plan mondial. Astfel, puterea inteligentă țintește în profunzime problema conversiei de putere.

Este bine cunoscut faptul că Republica Populară Chineză are o lungă istorie de închiriere sau împrumut al mamiferelor panda (simbolul național al Chinei) țărilor cu care intenționează să construiască un anumit tip de relații, urmărind scopul de a-și spori prestigiul la nivel mondial. Acest tip de putere discretă, totodată și inteligentă, reprezintă o strategie cunoscută sub denumirea de „diplomația panda”/„panda diplomacy”. Deși obiceiul de a dăruii panda ca semn de prietenie și colaborare datează încă de la începutul erei noastre, conceptul de diplomație panda a apărut în timpul călătoriei din 1972 a președintelui american Richard Nixon în China, în timpul căreia a acceptat împrumutul a doi panda pentru grădina zoologică din Washington, stabilind o relație diplomatică puternică între China și Statele Unite, marcând o lovitură de stat diplomatică [5]. Astfel, „panda diplomacy” reprezintă un instrument al diplomației publice, care oferă capacitatea unei țări de a obține ceea ce își dorește de la alte națiuni prin atractivitatea culturii și a idealurilor politice, evitând constrângerea sau impedimentele economice (China’s Panda Diplomacy [6].

Eficacitatea limbajului diplomatic în contextul relațiilor internaționale actuale poate fi privită din mai multe perspective, dar în general este recunoscut că acesta rămâne esențial în gestionarea conflictelor și promovarea cooperării între state. Unul dintre aspectele care demonstrează eficacitatea limbajului diplomatic este utilizarea sa în rezolvarea crizelor și conflictelor internaționale.

De asemenea, limbajul diplomatic este folosit și pentru a coordona acțiunile și politicile internaționale între diferitele state și organizații internaționale, cum ar fi Uniunea Europeană, ONU sau NATO. Prin intermediul limbajului diplomatic, se pot stabili alianțe și parteneriate, se pot coordona eforturile și se pot dezvolta politici comune pentru a aborda probleme globale, precum schimbările climatice sau securitatea cibernetică.

Pe de altă parte, eficacitatea limbajului diplomatic poate fi limitată în unele situații, cum ar fi în cazul unor conflicte acute sau al unor state care nu respectă normele și valorile internaționale. În astfel de cazuri, limbajul diplomatic poate fi perceput ca fiind insuficient sau chiar ineficient, iar situația poate necesita alte măsuri și acțiuni, precum sancțiuni economice sau chiar intervenția militară.

În concluzie, limbajul diplomatic rămâne esențial în gestionarea conflictelor și promovarea cooperării între state în contextul relațiilor internaționale actuale. Cu toate acestea, eficacitatea sa poate fi limitată în anumite situații, iar utilizarea sa trebuie combinată cu alte măsuri și acțiuni pentru a aborda problemele și conflictele internaționale.

Referințe bibliografice:

1. CAMBON, Jules (1926) – *Le Diplomate*, Paris, Hachette, 121 p.
2. COOPER, Andrew F., HEINE Jorge., THAKUR Ramesh (2013) – *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*. UK, Oxford University Press, 953 p.
3. NYE, Joseph. S (1990) – *Soft Power*. În *Foreign Policy*. nr. 80, pagina 153-171., publicat în Carnegie Endowment for International Peace.
4. CULL, J. Nicholas – "*Public Diplomacy*" before Gullion: the evolution of a phrase. Disponibil: <https://uscpublicdiplomacy.org/blog/public-diplomacy-gullion-evolution-phrase>, (citat 5.10.2019).
5. *Panda Diplomacy and Business Negotiations: Applying Soft Power*. Disponibil: <https://www.pon.harvard.edu/daily/business-negotiations/panda-diplomacy-and-business-negotiations-applying-soft-power/?fbclid=IwAR328yW98ISFMEuMwt8UvJSS9niEaYqqn79N4bW3IBrXoOMG4KyKiDy6pbY>, (citat 14.07.2020)
6. PACHER, Andreas - *China's Panda Diplomacy*. Disponibil: <https://thediplomat.com/2017/11/chinas-panda-diplomacy/> (citat 14.07.2020).